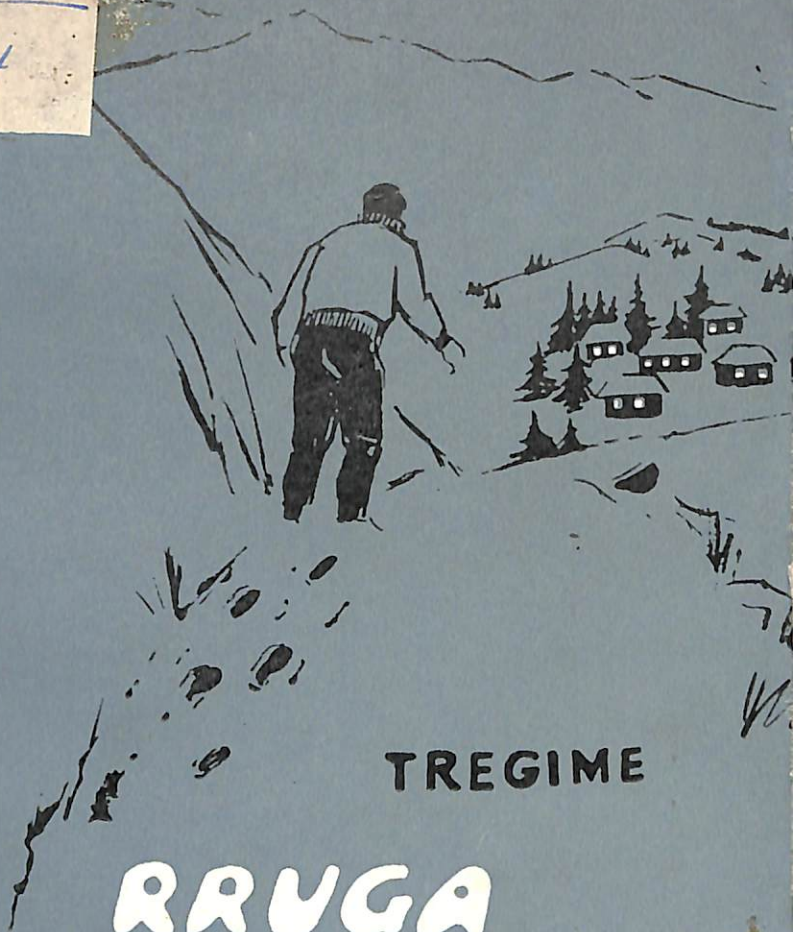


8.5H-32

L 14

TEODOR LAÇO



TREGIME

RRUGA  
E BARDHË

85H-32

5

L14

TEODOR LAÇO

# RRUGA E BARDHË

TREGIME

~~40286~~

1810

PUBLIKIMI SHTETI  
TIRANE

SHTËPIA BOTONJESE «NAIM FRASHËRI»

## BREZAT E GURTË

**N**Ë MUGËTIRË, një njeri zbriste me hapa të mëdha nëpër dherat e kuqërremta të kodrës, drejt shtëpive të murme të fshatit. Ishte një djalosh i shkurtër, i ngjeshur, flokëkuq, me prenka të shumta në fytyrën e tharë nga erërat. Herë herë i rrëshqisnin këmbët nëpër barërat e kalbura e të strukura pas tokës, por ai ngutej dhe prandaj kish zgjedhur këtë udhë nëpër lëndina në vend të tragës plot baltë, që gjarpëronte nëpër shpatet e mprehta. Që tutje nga blatishtat frynin erëra të lagështa dhe, nën pjesën e hapur të palltos së vjetër prej ushtari, ai ndjente drithërimë. Po kjo, siç duket, nuk e shqetësonte fort, sepse përsëri ai e linte pallton të zërtëyer.

«U shkurtuan ditët,» — mendoi dhe vuri re se si po hiroseshin e treteshin ngadalë në terr gërmat e shtrembra e të shplara nga shirat të asaj table, ku dikur ishte shkruar «Vatra e kulturës». Kjo ish një shtëpi e madhe, e braktisur dikur, ku tani ishin mbledhur të gjitha zyrat që mund të ketë një fshat i vogël dhe i parëndësishëm si ky; kurse brenda dëgjohej gjithnjë një zë i ngjirur fisarmonike. Ai nuk e duronte dot përgjegjësin e vatrës, sepse, megjithëse ishte vëngërosh dhe shumë i hajthëm, prapë mund

të punonte në arë, në vend që të zvarrisej e të lutej në kryesi që ta linin në vatër të kulturës. Në prak, fshiu baltën e kuqe që i ish ngjitur pas këpucëve dhe hyri.

— Pse erdhe kaq herët? Mbledhja do të bëhet më gjashtë — tha vëngëroshi i pakënaqur duke marrë në dorë fshesën nga cepi i sallës.

— Nuk e dija — tha i posaardhuri. — Unë vij nga qendra.

— Unë tani desha të fshij!

— Kush të pengoi? Unë do të hyj në sallën e leximit.

— Po të duash vere gramafonin, dëgjo «Kujtimet e studentit!» — tha me romuz vëngëroshi.

— Jo, do të lexoj.

«Bre.. bre.. bre — mendoj vëngëroshi. — Dashka të lexojë Kuqua. Paska të nxehtë sonte se, siç duket, e ka kuptuar që do t'i bëjnë një dush të ftohtë».

Tjetri, djaloshi me kapotë ushtari, mori në dorë një revistë të hapur në mes, në atë vend ku zakonisht linin «Bujqësinë socialiste».

«E di unë ku e kanë hallin, e di — tha me vete. Sytë i bridhnin midis rreshtave ku, për çudi, lexonte diçka që për atë ishte shumë e largët dhe e huaj: «Mëso, Visar, se dëshira jonë u plotësua: shkolla shqipe u hap».

«Ama ç'venë e shkruajnë! Unë dua të gjej diçka për taracat e na dalka për shkollat,» pastaj, pa kapakun e revistës dhe buzëqeshi, sepse iu kujtua që vëngëroshi i ngatërronte gjithnjë vendet e revistave. Pas çatmës së hollë, dëgjohej fëshfërima

e fshesës dhe zëri i vëngëroshit, që mundohej të vërshtëllente «Kujtimet e studentit».

«Ata e kanë hallin në ato dy fije bari, që mbijnë në sukë pa shkrirë dëbora e kullotave të malit!»

Djaloshit i kujtohet se si i lindi ky mendim për sukën e thatë. Një mbrëmje vjeshte, kthehej bashkë me Xhezon, nga arat e largëta buzë blatave. Xhezua kish qenë brigadier, përpara se të kthehej Rinushi nga ushtria. Përpara tyre, si një kurriz gungaçi, që kush e di se si kish mbirë mbi ato dhera plot tul të fushës, ngrihej kjo sukë e çuditëshme. Hijet e drurëve të stërmëdha, nga që po perëndonte dielli, zgjasnin krahët e tyre të rjepur e vinin e zhyteshin në ujërat e lumit të madh, në këmbë të kodrës. Ishin drurë të rrallë, të mbetur si jetimë në mes të kaçubeve të shumta të thanave e lajthive. Xhezua, si gjithnjë, me ato vetulla të trasha si krifë kali, dukej i vrerët dhe sikur mendonte diçka të rëndësishme. Rinushi e dinte se Xhezua e shihte vëngër dhe nuk e donte, bile e tallte prapa krahëve, sepse jo vetëm që i kishte zënë vendin, gjë që fundja nuk ish edhe aqë e madhe, sepse Rinushi kish mbaruar shkollën e mesme bujqësore, por sepse ai kish bërë me vete një pjesë të madhe të fshatit, që deri atëhere ish nën ndikimin e fortë të Xhezos. Në këto fshatra të vogla, sipas traditës, ka kurdoherë një krye të pashpallur, të cilin e heqin më të mençëm dhe i kërkojnë këshilla, dhe, këtu, ky kish qenë Xhezua.

Ata ecnin në heshtje drejt sukses. Dherat e saj dukeshin edhe më të kuqe, sikur thithnin të etura,

atë ngjyrë të purpurtë të horizontit që po errej tashmë, atje larg, në thellësi të fushës.

— Kam dëgjuar se ke pasur një vreshtë në këtë sukë — tha Rinushi.

— Kam pasur, po e prishi filoksera. Dhe mirë bëri që e prishi.

— Pse?

— Se s'bënte gjë për të qënë. Rrush për raki. Vendi ishte i varfër fare.

— Mëkatë të mbetet djerr kjo tokë!

Xhezua nënqeshi me tallje:

— Ku paske parë ti që të punohen rrëpira të tilla?

— S'është nevoja ta shohësh çdo gjë me sy, pa ta dish. Këtu mund të ngrihen taraca me mure guri. Ja, po vjen dimri dhe ne s'do të kemi më fronte pune!

— Unë, si bujk i vjetër, e di që këto dhera janë shterpa. Pse, si thua ti, budallej kemi qenë ne që nuk i kemi punuar? A nuk e ke vënë re se aty edhe bari mbin i rrallë, si mjekra e qoses?

— Ku mund të bëhet fjalë për toka shterpa sot që ne përdorim kaq shumë plehrat e stallës dhe plehrat kimike!

— Ama mendje prej shqence! E di si thua ti? Sikur t'i thuash Xhikos së Haxhiut, që ka njëzet vjet beronjë, pill edhe ti tani se kemi nxjerrë ne të shqencës gjëra të reja, jo plehra kimike, jo ku ta di unë!

Rinushi, atë mbrëmje, e kish lënë me kaq. Ish ngrysur. Udhës, në të errët, ajo gungë e shkretë, si një atavizëm i fushës, e kish vënë në mendime. Përfytyrimi i tij i ndezur kish nisur të shohë

mbi brinjët e saj lakuriq mure të bardha e të hirta, si sërë brezash të gurtë, të zhdërvjellët e të çuditshëm. Këta breza të përhimtë vargoheshin si një karvan dasmorësh në kodrën shterpë, dhe midis këtyre varganëve të përherëshëm do të harliseshin nesër lastarët e butë e njomzakë të hardhive, do të ndihej shushurima e butë e fletëve, do të kullonte lëngu i pangjyrë i lastarëve të prerë mbi dherat e etura.

Deri sa ardhi kjo natë, ky mendim i tij u kavurdis gojë më gojë dhe u duk në fillim si një përçartje. Pastaj, e përkrahën në kryesi.

Këto mendonte ai prapa çatmës së hollë, duke kërkuar nëpër revistat atë artikullin mbi taracat. Jashtë tashmë ishte natë. Në sallë kish nisur të kundërmojë era e rëndë e duhanit Gërxhall që e dridhnin të gjithë. Ai hapi derën përgjysmë. Të gjithë ishin mbledhur rreth porit. Në atë sfond të turbullt nga tymi, sytë e tyre dukeshin të përgjurmur, të ndrojtur, dinakë, të habitur. Njëri kish zbatuar opingat dhe kish mbështetur pas hekurit këmbët e mbathura me çorape të zeza leshi. Dëgjohej çëritja e leshit që thahej.

— Ka marrë moti me lagësirë të madhe... — dëgjoji ai vazhdimin e bisedës.

— U kalbëm..

— U ngopëm edhe me këto mbledhjet, o xhan i vëllait! Ja, gjer këtu jemi! Për një dava dhalli dhe fët... mbledhje.

— Pse, ç'të gjeti ty? Sa të zihesh me gruan në shtëpi...

— Shaqo! Mbathi opingat, o t'û shoftë nami,

se na tërbove me atë erë kërmë që të mbajnë këmbët.

— S'ka gjë, jo!

— Mban për të djegur!

— Shaqo! u dogje, or të vrafshin për derr!

— Hi... hi... hi...

— Bre, më qënkan cmurnitur bollkat! Këto sikur të qënkëshin prej kashte!

— Ama edhe tã, sikur je njeri prej guri. Të është bërë lëkura shuall e nuk ndjen fare.

— Ky, ore? Ky ndjen vetëm po ta gudulisësh! Na, provoje po të duash.

— S'na the gjë! Unë e gudulisa dhe nuk mori vesh.

— Po duhet ta gudulisë ndonjë dorë e butë, o i gJORë. Ku ndjen ai me ato kopanë që më ke ti?

Dikush nxori një kuti teneqeje dhe duhani kaloi dorë më dorë.

— Përse na kanë mbledhur sonte?

— Nuk e di ti a? Rinushi ka propozuar në kryesi që dimrit të bëjmë qilizmë sukën shterpë.

— Hi... hi... hi..., u bë kungulli...

— More, tjetrit mos ja haj hakën. Sa për punë, s'ja ha qeni shkopin atij!

— Do të duket në sy të kryesisë?

— Po ti, Xhezo, pse s'flet?

— Ç'të flas si gratë e liga? Ju të gjithë e kini gojën brisk këtu pas zjarrit, pastaj, kur duhet folur, ju trashet gjuha si kopan dhe mezi e vërtisni nëpër gojë.

Ai i dëgjoj të gjitha, megjithatë i dukej sikur s'ishte aty. Më në fund kish mundur të gjejë atë artikull për të cilin i kish folur Gjergji, agronomi



i kooperativës, dhe përpiu me etje gërmat e zeza. Para se të mbaronte së lexuari, u hap dera përsëri, u vërsul brenda era e ftohtë nga ajo zgavër e errët, që ishte prapa saj dhe në prak u dha një burrë i gjatë, i thinjur, i mbështjellë me një mushama të zezë dhe, pas tij, Gjergji, agronomi, më një ombrellë të çaplyer nga era. Zërat heshtën. Të posaardhurit hoqën mushamatë që u kullonin ujë, u afruan te zjarri, u përshëndetën me radhë me fshatarët dhe ndehën duart e mardhura për t'i ngrohur. Pas një gjysmë ore filloi mbledhja. Kryetari shkopsiti jakën e këmishës.

— ... Shoku Rinush ka dalë para kryesisë me propozimin që, më në fund, të vemë dorë mbi këtë kodër që e kemi çdo ditë para syve, e shohim kësh-tu të thatë e të zveshur e nuk bëjmë asgjë. Kryesia ngarkoi agronomin t'ju shpjegojë se ç'mund të bëjmë këtu.

U ngrit agronomi. Ky ish një djalosh i ri, shpatullgjerë, që të bënte për vete shpejt me vështrimin e tij të çiltërt. Flokët e zez të lëpirë i kishin rënë mbi ballin e gjerë e të menduar dhe, siç ndodh rëndom me një njeri që nuk do të flasë para gjithë atyre syve, që përgjojnë tiparet dhe lëvizjet e tija, nuk dinte ku t'i fuste duart. Ai foli një copë herë mbi zgjerimin e sipërfaqes nën kulturë; mbi gjerdhet dhe udhët e tepërta që po prishen kudo, mbi ngas-trat e mëdha që po krijohen tani që ka filluar sistemimi i fushës. Pastaj e rrëmbeu frymëzimi, frymëzimi i njeriut të lidhur me tokën, i cili kërkon të shohë kudo dorën e tij në luftë me natyrën:

— ... E marr me mend, shokë, se si, pas disa vjetësh, këto dhera shterpa që sot duken të brakti-

sura e në mëshirën e ujërave të rrëkeve, do të mbulo-  
lohen prej gjelbërimit të paanë të bimëve, se si ne të  
gjithë me punën e mendjen tonë do t'u shtrydhim  
prodhimë të bollshme këtyre dherave. Jo vetëm  
rrush, jo vetëm pemë, po edhe nga të gjitha bimët  
e tjera. Nuk ka gjë të pamundur kur është fjala për  
tokën. Të tjerët kthejnë shkretëtirat në oaze, nuk  
lenë asnjë pëllëmbë dheu pa ja marrë frutet. Ne pse  
ta lemë këtë vend? ... Unë mendoj se puna e parë  
duhet të fillojë që nesër; duhet bërë piketimi i tara-  
cave.

— Po këto taraca nga na dolën?

— Kaq u bëmë po s'kemi dëgjuar gjë për këto  
soj taraca! Di gjë ti, Shaqo?

— Gjete kë të pyesësh. Pyet, ore, agronomin!

— Do të dëgjosh dhe shumë të tjera! Pse i  
thonë sa të rrosh do mësosh?

— More, po si do të bëhen pemët në atë dhe  
shterpë? Ne dhe dy vreshta të kimbura që patëm,  
sa për uthull i kishim!

Kryetari foli sërish dhe gjatë. Pastaj salla e  
vogël ra në heshtje. Dëgjohej një frymëmarrje e  
ngjirur. Dikush shkundi çibukun në kapakun e po-  
rit. Pa prituri, u ndie një zë i hollë, zëri i Shaqos!

— Bukur e paski menduar! Ta punojmë dhe atë  
sukë dhe bagëtia personale të kullosë lendet!

— Me lejë? — tha një zë i trashë, i vrazhdë  
dhe i thellë. Xhezua u ngrit ngadalë, fshiu djersët  
me një shami të kuqe, që e futi në xhep. Përsëri  
zotëroi një heshtje sikur frymët mbetën pezull.  
Shaqos i kish mbetur goja hapur si një kamare.

— Unë dua të them, se, të hëpësh sa më shumë  
tokë të re dhe të bësh qilizmë, është një punë e